

AFGANİSTAN TÜRKLERİ ÇALIŐTAYI
افغانستان تورک لری علمی ییغینی
AFGHANISTAN TURKS WORKSHOP
ورکشاپ علمی تورکان افغانستان

ANKARA

24 MAYIS 2025

dostumvakfi.org

افغانستان تورکلری علمی بیغینی نهایی بیان نامه سی

۲۰۲۵ - ۲۴ می کونی دؤستم بنیادی تمانیدن انقره ده عملگه آشیریلگن افغانستان تورکلری علمی بیغینی، تورک و افغانستانلیک تورک اکادمیسینلر، تدقیقاتچیلر، مدنی جامعه ممثلی و اوچیلر نینگ فعال اشتراکی بیلن موفقیتلی اؤتکه زیلدی. تورت بیغیلیشدن تشکیل تاپکن اوشبو علمی بیغینده قوییده گی عنوانلر آستیده محاکمه لر اؤتکه زیلدی وشو نتیجه لرگه کیلیندی:

۱- بیغینده، افغانستان توپراقلری نینگ تاریخده قدیمی تورک وطنی بؤلگنلیگی و افغانستان تورکلرینی شمالی منطقه بیلن چیگه ره لنگن حدودگه قه مب قوییشگه قره تیلگن بوگونکی تصور واورینیشلر نینگ تاریخی حقیقتلرگه تۇغری کیلمسلیگی کوریندی. افغانستان نینگ تورک جغرافیاسی حسابلنمه ی دیگن حدودلریده یشه یاتکن تورکلر نینگ باسقینچیلر تمانیدن آنکلی و اته ی لب اؤز تیلی و مدنیتیدن اوزاقلشتیریب، اسیميله قیلینه یاتگه نی قطعی صورتده تاکیدلندی.

۲- مخصوصن افغانستان شمالیده زیچ یشه یاتگن تخمینن ۱۲ میلیون تورک نینگ تاریخی و مدنی جهتن «جنوبی تورکستانلیکلر» دیب تعریفله نیشی ضرورلیگی تاکیدلندی. منطقه نینگ تاریخن بویوک تورکستان نینگ جنوبی قسمی بؤلگنلیکی قید ایتیلیب ۲۰-عصر باشلریگه قدر «تورکستان» دیب اته لگن بو جغرافیا نینگ، اته یلب «شمالی افغانستان» یا که «صفحات شمال» کبی اسملر بیلن اته له باشله گنلیگی انیقلندی. شو نقطه ی نظر دن منطقه نینگ «جنوبی تورکستان» دیب نامله نیشی و بو تعریف نینگ خلق و علم عالمی تمانیدن قول له نیلیشی تۇغری کوریلدی.

۳- بو تعریف منطقه ده گی تورکلر نینگ اؤزلیگینی و مدنی یخلیتلیگینی قۇریش مقصدی تاشیماقده دیر. سمنارده افغانستانده طالبان باشقرووی تمانیدن عملگه آشیریله یاتگن سیاستلرده اینیقسه تورک خلقی نینگ تیلی، تاریخی و جغرافیک اؤزیکه خاصلیگی نینگ یوق حسابلنه یاتگنی قید قیلیندی.

۴- افغانستان تورکلریگه اؤزانه تیلیده سؤزله شیش و تعلیم آلیش حقوقی بیریلیشی، بونینگ اوچون اؤزبیکچه و تورکمنچه کبی تورکی لهجه لر نینگ محلی یاکه منطقه وی تیل مقامیدن چیقه ریلیب افغانستان دولتی نینگ رسمی تیللری قطاریگه کیریتیلیشی همده بونینگ انسان حقلری دائره سیده اساسی قانون بیلن کفالتله نیشی طلب قیلیندی.

۵- جنوبی تورکستانده گی مکتبلرده دولت تیلی بیلن بیر قطارده انه تیلده تعلیم آلیش حقی نینگ اساسی قانون حقی صفتیده تضمینله نیشی طلب قیلیندی.

۶- مولانا، سلطان سنجر و سلطان حسین بایقرا کبی تورک تاریخی نینگ مهم سیمالری نینگ همده بلخ، هرات، بامیان، بدخشان، تخار، قندوز، کابل کبی قدیمی تورک شهرلری نینگ تاریخی تۇقیمه سی، مدنی توزیلیشی و خاطره سی نینگ سقلب قالینیشی اوچون مهم قدلر تشلش ضرورلیگی تاکید لندی. اینیقسه، پاکستان، جنوبی و جنوبی-شرقی آسیادن یونلتیلگن کؤچ طفیلی منطقه ده گی دموگرافیک توزیلمه نینگ اته یلب اؤزگرتیریلگنلیگی بیان ایتیلدی؛ بو حالت نینگ تورکستان نینگ مدنی و دموگرافیک توزیلیشیگه جدی تهدید ساله یاتگه نی قید ایتیلدی. بو معما نی حل قیلیش اوچون تورکیه جمهوریتی، تورکی دولتلر، تشکیلاتی و خلق ارا جامعه نینگ فعال اره له شووی ضرورلیگی تاکید لندی. بوندن تشقه ری، غزنویلر،

سلجوقيلر، تيموريلر و بابوريلركي بويوك تورك دولت لري نينگ وطني بولگن توركستان نينگ مدني مراثيني حمايه قىلىش مقصديده دجيتال آرشيولايحه لريني باشلش يونسكو بيلن همكارلايدكه مدني ميراث پروژە لريني ايشلب چىقىش تكليف ايتيلدى.

۷- تورك تيليده گي شهر و جاي اسملريني قۇرىش و ترقه تيش اوچون تبيله لر، نشرلر و خريطه لر تيارله نيشي، بولر نينگ نادولت تشكيلاتلر و انسان حقلى تشكيلاتلر تمانيدن كون ترتيبيگه آليب چىقىلىشى و قۇل له ب-قوتله نيشي توصيه قىلىندى.

۸- افغانستان توركلرى اۇرتە سيدة بيردمليك و قرداشليك رشته لريني كوچه ي تيريش، ملي آنگ-ملت بوليش مفكوره سيني اويغاتيش مقصديده تاريخي آنگنى رواجلنتيروچي نشرلر، تدقيقاتلر و پروگراملرني عملگه آشيريش و قۇل له ب-قوتله ش توصيه قىلىندى.

۹- ييغينده، جنوبي توركستانده اقتصادي ترقياتني قۇل له ب-قوتله ش مقصديده ميكروماليوي لايحه لر، ايكنچيلىك و كيچيك صناعت تشبئلري، توركيه و منطقه دولتلري بيلن قۇشمه سودا ترماقلىريني يۇلگه قۇيىش ضروريتي محاكمه قىلىندى. محلي اهالىني ايش بيلن تامينلش امكانيتلريني آشيريش و اقتصادي استقرارني تامينلش اوچون ضروربولگن پلان و لايحه لرنينگ محلي اهالى منفعتي اوچون بوليشي ضرور ديب تاپيلدى.

۱۰- بوندن تشقري، طالبان باشقروى نينگ عياللر وقىزلرگه نسبتن چيكلوچي سياستى قننتيق تنقيد قىلىندى؛ عياللر نينگ تعليم آليش، ايش و عموم جايلارده بۇلىش حقلى نينگ انكار ايتىلىشى نينگ اجتماعي، اقتصادي و روحى عدالتسيزلىك بۇلگنلىگي تاكيد لندى. قىزلرنى اۇرتە مكتب و عالى اۇقوو يورتلريده تعليم آليشىني منع ايتيش، عياللرنى كسبي گروهلردن چىتلاشتىريش و سياحت ايركىنلىگيني چىكلش كبي عملياتلرگه قرشى خلق ارا جامعه نينگ باسिम اۇتكە زيشي، اسلام عالميده عياللر حقوقي قۇل له ب-قوتلاوچي ديني اداره لرنينگ آوازينى كۇتە ريشي، محلي مدني جامعه تشكيلاتلريني كوچىتىريش ضرورليگي اوستيده توخته لدى. قيسقه مدتلى يىچيم صفتيده عياللر نينگ تعليم آليشلىرى اوچون اويده ياكە آنلاين تعليم دستورلريني يۇلگە تشله ش تكليف ايتيلدى.

۱۱- سياسي ساحه ده افغانستان نينگ، مركزلشگن و استبدادي باشقرو اۇرنىگه برچه نى اۇزايچىگه آلۇچى و دموكراتيک باشقرو موده ليگه اۇتيشي، افغانستان توركلرى نينگ سياسي تمثيلىني آشيريش، دايمي تينچلىكنى تامينلش اوچون بحثلرنى باشله ش ضرورليگي تاكيدلندى. بوندن تشقري، افغانستان توركلرى نينگ معما لرينى خلق ارا جامعه گه يتكه زيش مقصديده مستند فلم پروژە لري، اجتماعي ميديا كمپاينلري و ميدان راپورلري تيارله ش؛ خلق ارا حقوقي مكا نيزم لرنى فعال لشتىريش و بيرلشگن ملتار تشكيلاتي نينگ انسان حقلى كينگە شيگه راپورلر تقديم ايتيشگه قرار قىلىندى. توركيه ده گي افغانستان توركلرى دياسپوره سى نينگ بوتونلىگي اوچون مدني جامعه تشكيلات لري نينگ صلاحيتى نى آشيريش، دياسپوره ترماقلىريني كوچه ي تيريش ضرورليگي يارىتىلدى.

۱۲- دۇستم بنيادي منتظم روشده سمينارلر، كنفرانسلر، پنلر و سمپوزيوملر كبي تدبيرلرنى قۇل له ب-قوتله شيني وبونده ي تدبيرلرگه حصه قۇشيشيني اعلان قىلدى.

۱۳- تاريخي توركستان بۇيىچه مدني و اكادميك تدقيقاتلرنى قۇل له ب-قوتله ش مقصديده «تاريخي توركستان مدنيت و فعاليت ميزى» تشكيل ايتيش تكليفي سيمينر نينگ اينگ مهم نتيجه لريدن بيرى صفتيده قيد ايتيلدى. اوشبو تشبث منطقه نينگ مدني ميراثيني محافظه قىلىش و علمي تدقيقاتلرنى تيزيملى روشده يوكسه لتيريشده مهم قدم صفتيده بهالندى.

۱۴- افغانستاندن تشقریده گی تورکلر بیلن بیردملیکنی برقرار قیلش و افغانستان حکومتیگه باسیم اؤتکە □
زیش اوچون تورلی تشکل توزیب افغانستان تورکلری نینگ حقلرینی حمایه قیلش مقصدیده، افغانستان
تورکلری دیاسپوره سی تشکیل ایتیلشی تکلیف قیلندی.

افغانستان تورکلری علمی بیغینی، افغانستان تورکلری نینگ تاریخی میراثینی محافظه، مدنی اؤزلیگینی
سقله ب قالیش و موجود معمالریگه بیچیم ایزلش باره سیده گی سعی-حرکتلرینی خلق ارا جامعه گه یتکه
زیشده مهم تشبث صفتیده تعریفلندی. سیمینارده، اؤز سیاسی و مدنی حقلرینی حمایه قیلش اوچون
افغانستان تورکلری نینگ مارشال عبدالرشید دوستم باشچیایگیده آلیب بارگن کوره شلری ینه بیر بار
تأکیدلندی و طالبان باشقرووی نینگ ظلمکار سیاستیگه قرشی گلوبال آنکنی آشیریش ضرورلیگی قید
ایتیلدی.

علمی بیغین نتیجه لری کینگ قمراولی راپور صفتیده نشر ایتيله دی و ملی و خلق ارا جامعه گه بیتکه
زیله دی.

حرمت بیلن

راحله دوستم

دوستم بنیادی رئیسی

افغانستان تورکلری علمی بیغینی ترتیب کمیته سی

AFGANİSTAN TÜRKLERİ ÇALIŞTAYI

ONUR KURULU

Batur DOSTUM - Junbish-i Milli Islami Afghanistan Başkanı ve Afg. Mv.

Doç. Dr. Harun ŞAHİN- Türk Dil Kurumu Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Osman KÖSE- Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Dekanı

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ- Türk Ocakları Genel Başkan Yardımcısı

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Raila DOSTUM - Dostum Vakfı Başkanı

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. H. Hilal ŞAHİN - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. İzzetullah ZEKİ - Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Naim NAİMİ- Karabük Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seyid Arif AHMEDOĞLU - Ardahan Üniversitesi

Dr. Muhammed Yusuf ÖZBEK - Araştırmacı Yazar

Doktorant Ruhullah BEGZAD - Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doktorant Ubeyd FUTUVVET - Necmettin Erbakan Üniversitesi

Abdul Hamid MURADİ - Araştırmacı Gazeteci

Bilim Uzmanı Aycemal DOSTUM KARVANBASHİ- Araştırmacı Yazar

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdulhakim Şer'i CÜZCANİ

Prof. Dr. Nazif ŞEHRANİ

Prof. Dr. Bismillah TURDİKUL MEYMENEGİ

Prof. Dr. Funda TOPRAK- Yıldırım Bayezid Üniversitesi

Prof. Dr. Mevlüt UYANIK - Hitit Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ATEŞ - Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Nurettin HATUNOĞLU - Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Prof. Dr. Savaş ŞAHİN - Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Selahattin TOLKUN - Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL - Yıldırım Bayezid Üniversitesi

Doç. Dr. Serdar DERMAN - Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa AKKUŞ - Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan ÖZTÜRK - Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Naim NAİMİ - Karabük Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdulmetin ÇELİKBİLEK - Selçuk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şekip ASIM - Celal Bayar Üniversitesi

Üstat Humayun HAYRİ- Araştırmacı Yazar

Dr. Fazel Ahmad BURGET - Araştırmacı Yazar

Dr. Nur Yağdı İLSÖYER - Araştırmacı Yazar

Dr. Aminullah Nail HANGELDİ - Araştırmacı Yazar

Dr. Aminullah KOŞAN - Araştırmacı Yazar

Muhammed Enver DERMAN - Bilim Uzmanı

Dr. Farahnaz Tahiry - Araştırmacı Yazar

Doktorant Vahid Ahmad MAHDI - Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doktorant Amina ABDULLAHI - Ankara Üniversitesi

Hashim HAMDAM - Şair Yazar

Feridun SADAT - Araştırmacı Yazar

Amanullah ERKİN – Gazeteci Yazar

Doktorant Qais RAHMANİ – Araştırmacı Gazeteci

SEKRETARYA

Ehsanullah NERO

Şecaattin KARVANBASHI

Ramazan DOSTUM

Safa KADIROĞLU

Naqibullah ERKIN

Khalid YASA

Tahmina OSMANI

افغانستان تورکلی علمی ییغینی

شنبه/ ۲۴ می ۲۰۲۵

تورکیه جمهوریتی مستقللیک مارشی و افغانستان ملی مارشی	۰۹:۳۰-۱۰:۳۰
قرآن کریم تلاوتی	
آچیلیش نطق	
پوهنوال دوکتور هارون شاهین - تورکیه تیل مؤسسسه سی باشقورمه رئیس اؤرینباسری پروفیسور دوکتور محمد شاهینگز - تورک اؤچاقلری باشقورمه رئیس اؤرینباسری شاهمردانقل مردان - ایسکی بویوک ایلچی	پروتوکول نطقلری

بیرینچی ییغیلیش ۱۰:۳۰-۱۱:۳۰

افغانستان تورکلی نینگ تاریخده گی اؤرنی و اهمیتی

ییغیلیش رئیس: پروفیسور دوکتور مولوت اویانیق

هیئت اونیورسیتته سی، الهیات فاکولته سی، فلسفه و دینی بیلیملر بۆلیمی، اسلام فلسفه سی بیلیملری ترماغی

پوهنوال دوکتور مصطفی آقوش نجم الدین ارباکان اونیورسیتته سی، اجتماعی و انسانی بیلیملر فاکولته سی، تاریخ بۆلیمی، اؤرته چاغ تاریخی بیلیملری ترماغی	افغانستان تورکلی نینگ تاریخی جریانی و منطقه ده گی تورک حکمرانلیگی: غزنویلر، سلجوقیلر و بابریلر دورلریده افغانستان
پوهنوال دوکتور هلال شاهین انقره حاجی بیرم ولی اونیورسیتته سی، پولاتلی فن و ادبیات فاکولته سی، تاریخ بۆلیمی، ینگ چاغ تاریخی بیلیملری ترماغی	تیموریلر و بابریلر حکمرانلیغیده افغانستان
پروفیسور دوکتور عبدالقدیر ماجیت کؤجه ایلی اونیورسیتته سی، الهیات فاکولته سی، اسلام تاریخی و صنعتلری بۆلیمی رئیس	شیبانیلر دوریده افغانستان
دوکتور عبدالمتین چیلک بیلک سلجوق اونیورسیتته سی، ادبیات فاکولته سی، تاریخ بۆلیمی، عمومی تورک تاریخی بیلیملری ترماغی رئیس	۱۹۹۰ ییلدن کینگی جنوبی تورکستان ایزله نیش و تدقیقاتلری
پروفیسور دوکتور مولوت اویانیق هیئت اونیورسیتته سی، الهیات فاکولته سی، فلسفه و دینی بیلیملر بۆلیمی، اسلام فلسفه سی بیلیملری ترماغی	تاریخی ایپک یولی و حاضرگی "کمر ویول" تشبثی دائره سیده جنوبی تورکستان نینگ (افغانستان) اهمیتی

چای - قهوه تنفسی

۱۱:۳۰-۱۱:۴۵

ایکینچی ییغیلیش ۱۱:۴۵-۱۲:۴۵

افغانستان تورکلی نینگ اجتماعی-مدنی حالتی و افغانستان تورکیه مناسبتلری

ییغیلیش رئیس: دوکتور رضوان اؤزتورک

نجم الدین ارباکان اونیورسیتته سی، ا. کلش اؤغلوتعلیم فاکولته سی، تورک تیلی و اجتماعی بیلیملر تعلیمی بۆلیمی، تورک تیلی و ادبیاتی تعلیمی بیلیملری ترماغی

پروفیسور دوکتور نورالدین خاتون اؤغلو زۆنگولداک بولنت اجیویت اونیورسیتته سی، تئومن دورالی انسان و جمعیت بیلیملری فاکولته سی، تاریخ بۆلیمی، عمومی تورک تاریخی بیلیملری ترماغی رئیس	۱۹۷۹ ییلده شوروی اتفاقی نینگ افغانستان نی باسیب آلیشی و تورکیه - افغانستان مناسبتلری
دوکتور سردار درمان نجم الدین ارباکان اونیورسیتته سی، ا. کلش اؤغلوتعلیم فاکولته سی، تورک تیلی و اجتماعی بیلیملر تعلیمی بۆلیمی، تورک تیلی و ادبیاتی تعلیمی بیلیملری ترماغی	تورکیه ده اؤقیغلر و اولر نینگ تورکیه - افغانستان مناسبتلریده گی اؤرنی
دوکتور عنایت الله بابر فرهمند افغانستان ایسکی ملی بره شوو کینگه شی رئیس اؤرینباسری	اؤزبیک و تورکمن تیللری نینگ ۲۰۰۴ - ییلگی افغانستان اساسی قانونیکه قبول قیلینیشی و دوچ کیلگن قیینچیلر
دوکتور نوریاغدی سویر سوسیولوگ	افغانستان تورکلی نینگ اجتماعی و دیموگرافیک توزیلمه سی
دوکتور سید عارف احمد اؤغلو آرداهان اونیورسیتته سی، الهیات فاکولته سی، اساسی اسلام بیلیملری بۆلیمی، کلام بیلیملری ترماغی	افغانستان تورکلیده ملی و معنوی قه دریتلر

توشلیک تنفسی

۱۲:۴۵-۱۳:۴۵

افغانستان تورکلی علمی بیغینی

شنبه ۲۴ می ۲۰۲۵

اوچینچی بیغیلیش ۱۴:۴۵ - ۱۳:۴۵ افغانستان تورکلی نینگ سیاسی تشکلی بیغیلیش رئیس: فریدون الهام	
افغانستان تورکلی نینگ سیاسی حرکتلی	دوکتور فضل احمد بورگیت افغانستان ایسکی جمهوررئیس نینگ بیرینچی اؤرینباسری سیاسی مصلحتچی سی
مارشال عبدالرشید دوستم و افغانستان تورکلی	پوهنوال دوکتور عزت الله ذکی بوردر محمدت آف اونورسیتته سی، الهیات فاکولته سی، اسلام تاریخی و صنعتلری بۆلیمی، اسلام تاریخی بیلیملری ترماغی
اجتماعی-مدنی و دینی جهتدن افغانستان تورکلی و طالبان	دوکتور محمد نعیم نعیمی قره بوک اونورسیتته سی، الهیات فاکولته سی، فلسفه و دینی بیلیملری بۆلیمی، دین پسیکؤلوجیسی بیلیملری ترماغی
۲۰۲۱- بیلده افغانستان نینگ طالبانگه تاپشیریلیشی و افغانستان تورکلی نینگ سیاسی حرکتلی	اوستاد همایون خیری افغانستان ایسکی جسمانی تربیه و سپورت باش باشقرمه سی رئیس
افغانستان تورکلی و تورکی دولتر تشکیلاتی	دوکتور انت روح الله بیگزاد نجم الدین ارباکان اونورسیتته سی، سیاسی بیلیملر فاکولته سی، سیاست بیلیمی و خلق ارا مناسبتلر بۆلیمی
چای - قهوه تنفسی ۱۴:۴۵ - ۱۵:۰۰	
تورتینچی بیغیلیش ۱۶:۰۰ - ۱۵:۰۰ افغانستان تورکلی نینگ قیینچیلیکلی و بیچیم ایزله نیشلری بیغیلیش رئیس: پروفیسور دوکتور مرات آتش نجم الدین ارباکان اونورسیتته سی، ا. کلش اؤغلوتعلیم فاکولته سی، تورک تیلی و اجتماعی بیلیملر تعلیمی بۆلیمی، تورک تیلی و ادبیاتی تعلیمی بیلیملری ترماغی	
داعش-خراسان نینگ شمالی افغانستانگه اؤتگه زیلیشی و افغانستان تورکلیگه قرشی استفاده اینیش پروژه سی	انور سادات افغانستان ایسکی ملی امنیت مصلحتچیسی اؤرینباسری
افغانستان تورکلی نینگ خلق ارا میدانلرده تمثیل حالتی	دوکتور عالییه ییلماز سلیمان دیمیرال اونورسیتته سی، الهیات فاکولته سی، اسلام تاریخی و صنعتلری بۆلیمی، تورک - اسلام ادبیاتی بیلیملری ترماغی
افغانستان تورکستانیده کؤچ معماسی: دیموگرافیک توزیلمه نینگ اؤزگرتیریلیشی و ت.ط.ب. مسئله سی	بشیر احمد ته ینج افغانستان ایسکی ایش و اجتماعی ایشلر وزیر
طالبان نینگ عیاللرگه قرشی سیاستلری: تعلیم و خاتین - قیزلر حقلری مسئله سی	دوکتور انت مسعوده عصمتی سادات موغلا صنتی قوچمان اونورسیتته سی، اجتماعی بیلیملر انستیتوتی، سیاست بیلیمی و اداره باشقرووی بۆلیمی
افغانستان تورکلی نینگ تورکیه ده گئی کؤچ قیینچیلیکلی ونا دولت تشکیلاتلرگه بیرله شووی	تحقیقاتچی محمد انور درمان
نهانی بیان نامه: ۱۷:۰۰ - ۱۶:۰۰ راحله دوستم - دوستم بنیادی رئیس	
کیچکی آوقت ۱۸:۰۰ - ۱۹:۰۰	